

Sławomir Cenckiewicz

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“ – rekonstrukce jeho spolupráce s Bezpečnostní službou (1970–1976)

Lech Wałęsa se narodil 29. září 1943 v Popowě. V roce 1961 dokončil Střední odbornou školu v Lipně jako vyučený zemědělský mechanik. V letech 1961–1967 (s přestávkou na absolvování základní vojenské služby v letech 1963–1965) pracoval ve Státním strojním středisku v Łochocině jako automobilový a traktorový elektrotechnik a opravář elektrických zařízení. V roce 1967 se přestěhoval do Gdaňska, kde našel zaměstnání jako elektrikář v Gdaňských loděnicích V. I. Lenina. Během působení v loděnicích byl členem polského Svazu socialistické mládeže. V prosinci 1970 se v loděnicích stal členem Stávkového výboru. Dne 19. prosince 1970 byl zadržen a vzat do vazby na Vojvodském velitelství MO (Milicja Obywatelska, MO – obdoba československého SNB) v Gdaňsku. Od té doby byl Bezpečnostní službou (Służba Bezpieczeństwa, SB; obdoba československé StB) evidován jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“. K jeho formální agenturní registraci došlo 29. prosince 1970. V lednu 1971 se stal členem Úsekové rady Odborového svazu kovářů a inspektorem práce. Dne 25. ledna 1971 byl jedním z delegátů zaměstnanců loděnic na setkání s prvním tajemníkem Ústředního výboru Polské sjednocené dělnické strany (PSDS) Edwardem Gierkem v Gdaňsku. V dubnu 1976 byl Wałęsa z loděnic propuštěn, důvodem bylo jeho přerušení kontaktů s SB a kritika strany a vedení loděnic. V květnu 1976 se stal elektromechanikem v Gdaňských podnicích stavební mechanizace (později Podnik stavebních zařízení) ZREMB. Po propuštění ze ZREMB pracoval v Elektrovýrobním podniku Elektromontaz v Gdaňsku. V červnu 1978 se připojil ke Svobodným odborovým svazům polského pobřeží. Od té doby již byl rozpracováván III. odborem gdaňské SB – i nadále pod krycím jménem „Bolek“. Od roku 1979 byl Wałęsa členem redakce nezávislých novin *Robotnik Wybrzeża* a kolportérem nezávislých tiskovin. Byl mnohokrát zadržen a vyslýchán SB.

Po vypuknutí stávky v Gdaňských loděnicích 14. srpna 1980 se Wałęsa z rozhodnutí vůdčí osobnosti stávky Bogdana Borsewicze se zpožděním objevil v podniku a stal se předsedou stávkového výboru. Dne 16. srpna 1980 oznámil ukončení stávky poté, kdy vláda přijala část požadavků stávkujících (mj. zvýšení mezd, instalaci pamětní desky k uctění památky padlých z prosince 1970 a opětovné přijetí propuštěných zaměstnanců loděnic), ale stávkový výbor ukončení protestů přehlasoval. Základní cíl – souhlas vlády se vznikem odborové platformy nezávislé na komunistech – nebyl totiž splněn, dokonce ani formulován v požadavcích. Téhož dne se díky aktivistkám Svobodných odborových svazů polského pobřeží (hlavně Alině Pienkowské a Anně Walentynowiczové) podařilo pokračovat ve stávce, od té chvíle již měla „solidární“

charakter (měla tedy zastupovat všechny stávkující v zemi). Po vzniku Mezipodnikového stávkového výboru se stal Wałęsa jeho předsedou. Dne 31. srpna 1981 podepsal jménem stávkujících s vicepremiérem vlády PLR Mieczysławem Jagielským tzv. Gdaňské dohody. V září 1980 byl přijat zpět do zaměstnání v loděnicích, vzápětí však byl delegován k práci pro odborový svaz Solidarity. Byl předsedou Mezipodnikového vedení Ustavujícího výboru a Celostátního dohádovacího výboru Solidarity. Zároveň byl předsedou Solidarity v Gdaňských loděnicích V. I. Lenina. V roce 1981 se stal předsedou Gdaňského regionálního vedení Solidarity a na I. celostátním sjezdu delegátů v Gdaňsku byl zvolen předsedou Celostátního výboru.

V noci z 12. na 13. prosince 1981 byl Wałęsa zadržen a ze svého bytu převezen do Chylic u Varšavy. Následně byl převezen do vládní vily v Otwocku a 11. května 1982 do vládního střediska Arłamów v Bieszczadech. Z internace byl propuštěn v listopadu 1982. V květnu 1983 se vrátil k práci v loděnicích. V té době SB změnila svazek operativního rozpracování s krycím jménem „Bolek“ na svazek s krycím jménem „Zadra“. V letech 1982–1989 Wałęsa trvale udržoval kontakt s ilegálními strukturami Solidarity. V roce 1983 se stal laureátem Nobelovy ceny míru. V září 1986 ustanovil veřejnou Prozatímní radu Solidarity. Dne 10. října 1986 spolu se skupinou intelektuálů (mj. Jerzym Turowiczem, Bronisławem Geremkem a Stefanem Bratkowským) podpořil snahu o zrušení hospodářských sankcí uvalených Spojenými státy na PLR po zavedení válečného stavu. V roce 1987 se stal předsedou Celostátního výkonného výboru Nezávislého odborového hnutí Solidarity. V květnu a srpnu 1988 se účastnil stávky v Gdaňských loděnicích. 18. prosince 1988 inicioval vznik Občanského výboru při předsedovi Solidarity, který soustřeďoval nejdůležitější opoziční aktivisty spojené s Wałęsou a hlavním proudem v rámci Solidarity. Účastnil se důvěrných jednání s komunisty v Magdalence (15.–16. září 1988 a 2. března 1989) a jednání u kulatého stolu (6. únor – 5. duben 1989). V dubnu 1990 byl na II. celostátním sjezdu delegátů v Gdaňsku opětovně zvolen předsedou Celostátního výboru Solidarity. V téže roce byl ve všeobecných volbách zvolen prezidentem Polské republiky. Jako prezident se zasadil o zmizení většiny do té doby zachovaných (stav k červnu 1992) dokumentů dokazujících jeho spolupráci s SB jako tajného spolupracovníka (TS) s krycím jménem „Bolek“. Jako prezident si několikrát procházel a „půjčoval“ dokumentaci agenta „Bolka“, která později nebyla do archivu Ministerstva vnitra vrácena.

V prosinci 1997 založil politickou stranu Křesťanská demokracie III. Polské republiky, v roce 2000 se stal jejím čestným předsedou. V roce 1995 založil Institut Lecha Wałęsy a kandidoval na polského prezidenta, ale ve druhém kole prohrál s Aleksandrem Kwaśniewským (poměrem hlasů 48,28 % ku 51,11 %). V roce 2000 opět kandidoval na prezidentský úřad (získal 1,01 % hlasů). V souvislosti s platným lustračním zákonem z 11. dubna 1997 prošel lustračním řízením. Dne 11. srpna 2000 lustrační soud shledal, že lustrační osvědčení, v němž Wałęsa uvedl, že nebyl tajným a vědomým spolupracovníkem orgánů SB, „je pravdivé“.

V roce 2004 byl Wałęsa poctěn Zvláštním diplomem Ministerstva zahraničních věcí za propagaci Polska ve světě. Dne 22. května 2005 se spolu s gen. Wojciechem Jaruzelským účastnil televizní debaty, po níž prohlásil, že *záležitost s „Bolkem“ je uzavřena*. Dne 16. listopadu 2005 předseda Ústavu národní paměti (Instytut Pamięci Narodowej, IPN) Leon Kie-

Sławomir Cenckiewicz

res a ředitel gdaňské pobočky Edmund Krasowski Wałęsowi udělili „status poškozeného“.

Dne 17. května 2007 Wałęsa spolu s Aleksandrem Kwaśniewským a Andrzejem Olechowským převzali patronát nad konferencí „na obranu ohrožené demokracie“ pořádané Varšavskou univerzitou. Na základě informace, že se IPN chystá v červnu 2008 vydat knihu *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii (SB a Lech Wałęsa. Příspěvek k životopisu)*, pohrozil Januszovi Kurtykovi a autorům knihy žalobou. Dne 30. července 2008 Wałęsa vypovídal v procesu s obviněnými z odpovědnosti za „prosinec 1970“. Obhajoval Jaruzelského, když mj. uvedl, že *generálův vliv na potlačení protestů byl minimální. O všem rozhodovala strana, on sám zmohl jen málo. Jaruzelskému tehdy podal ruku jako kaprál generálovi*.¹

Wałęsa je autorem vzpomínkových knih *Droga nadziei* (samizdatové vydání Rytm, Warszawa 1988, 2. vydání Znak, Kraków 1989 a 1990); *Droga do wolności. 1985–1990. Decydujące lata* (Editions Spotkania, Warszawa 1991); *Moja III RP. Straciłem cierpliwość!* (Świat Książki, Warszawa 2007) a *Droga do prawdy. Autobiografia* (Świat Książki, Warszawa 2008). Je laureátem mnoha státních a mezinárodních ocenění a diplomů; titul doktora honoris causa obdržel mj. od Kolumbijské univerzity v New Yorku (1981); Katolické univerzity v Lovani (1981), Harvardovy univerzity (1983), Fordhamovy univerzity (1984) a Gdaňské univerzity (1990); byl vyhlášen Mužem roku v *The Financial Times* (1980), *Time Magazine* (1981) a *Wprost* (1995). Kromě Nobelovy ceny míru (1983) je laureátem mj. Ceny za obranu lidských práv v Evropě (1989) a nositel Medaile svobody (1981), Americké medaile přátelství (1983), Velkokříže Čestné legie (1991) a Řádu bílého orla (1990).²

Identifikace tajného spolupracovníka SB s krycím jménem „Bolek“

Navzdory ztrátám dokumentů týkajících se Lecha Wałęsy, k nimž došlo již ve svobodném Polsku (1992–1995), je i dnes historik schopen poskládat archivní „puzzle“ a na tuto otázku odpovědět.³

Na fotokopii evidenční karty E-14 SB v Gdaňsku, která se zachovala v archivech IPN a jež se týká Lecha Wałęsy, narozeného 29. září 1943 v Popowě, syna Bolesława a Feliksy, elektromontéra v Gdaňských loděnicích V. I. Lenina, je s datem 19. června 1976 napsáno: *Materiály č. 12535 III. odb[oru] se nacházejí v Archivu odboru „C“ Vojsko-*

1 ZAWADKA, Grażyna: Świadek Wałęsa. *Rzeczpospolita*, 31. 7. 2008.

2 Životopis L. Wałęsy je prezentován na základě: CENCKIEWICZ, Sławomir: *Lech Wałęsa*, in: www.encyklopedia-solidarnosci.pl; *Encyklopedia Solidarności. Opozycja w PRL 1976–1989. Pokolenie – Volumen – IPN*, Warszawa 2010, s. 473–474; CENCKIEWICZ, Sławomir – GONTARCZYK, Piotr: *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*. IPN, Gdaňsk – Warszawa – Kraków 2008; CENCKIEWICZ, Sławomir: *Sprawa Lecha Wałęsy*. Zysk i S-ka, Poznań 2008; ZYZAK, Paweł: *Lech Wałęsa. Idea i historia. Biografia polityczna legendarnego przywódcy „Solidarności“ do 1988 roku*. Arcana, Kraków 2009; SKÓRZYŃSKI Jan: *Zadra. Biografia Lecha Wałęsy*. Europejskie Centrum Solidarności, Gdaňsk 2009.

3 Podrobněji k tématu ztrát agenturních dokumentů L. Wałęsy v době jeho prezidentské funkce viz CENCKIEWICZ, Sławomir – GONTARCZYK, Piotr: *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*; CENCKIEWICZ, Sławomir: *Sprawa Lecha Wałęsy*.

4 *Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej* (dále jen AIPN) Gdaňsk, IPN Gd 00201/48, sv. 1, Evidenční karta

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

ského velitelství MO v Gdaňsku k č. I-14713 z důvodu neochoty ke spolupráci.⁴ Abychom pochopili obsah tohoto krátkého zápisu, musíme se obeznámit s pravidly operativní evidence, se specifickým jazykem a symboly, které SB používala, a také je analyzovat a verifikovat srovnáním s jinými dostupnými historickými zdroji. Základní otázkou je rozšířování uvedených čísel. První z nich, č. 12535, je pořadové číslo registračního protokolu SB v Gdaňsku, v němž byly zaznamenávány všechny „operativní zájmy“, včetně záznamů o registraci dalších tajných spolupracovníků SB. Pod tímto číslem 29. prosince 1970 zaregistroval III. odbor Vojvodského velitelství MO tajného spolupracovníka s krycím jménem „Bolek“.⁵ O den později, 30. prosince 1970, přesně podle pravidel evidence údajů osob, o něž se zajímá Ministerstvo vnitra, gdaňská SB poslala I. správě „C“ Ministerstva vnitra kartu EO-4/68 L. Wałęsy, registrovaného pod číslem 12535.⁶

Druhý odkaz, I-14713, je archivním číslem agenturních spisů tajného spolupracovníka s krycím jménem „Bolek“, které byly v červnu 1976 uloženy na Odboru „C“ (archiv a operativní evidence) Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku z důvodu výškrtnutí TS z agenturní sítě 19. června 1976. K výškrtnutí zmíněného TS z evidence došlo, jak je uvedeno, z důvodu neochoty ke spolupráci. Datum výškrtnutí TS „Bolka“ z evidence (19. června 1976) i archivní číslo agenturního spisu (I-14713) se rovněž shodují se zápisy v registračním protokolu.⁷ Navíc, existence zmíněné karty E-14 a fakt, že byly agenturní spisy TS „Bolka“ s č. I-14713 převedeny do archivu Odboru „C“ Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku v červnu 1976, byly potvrzeny při průzkumu korespondenčního deníku bývalého Odboru „C“ v Gdaňsku. Ze zápisu v protokolu korespondence vyplývá, že s průvodním dopisem z 22. června 1976 do I. správě „C“ Ministerstva vnitra byly odeslány karty vzor E-14, jež se týkaly mj. archivních materiálů TS „Bolka“ označených zmíněnou signaturou I-14713.⁸

Kromě výše popsaných dokumentů – karty E-14, registračních a korespondenčních protokolů SB v Gdaňsku – jsou dalším důležitým zdrojem pro identifikaci TS „Bolka“ dva dochované originály tzv. informačních záznamů – Sjednoceného systému operativních kartoték Ministerstva vnitra. V obou těchto počítačových záznamech z let 1988 a 1990, jež se týkaly Wałęsy, bylo uvedeno *TAJNÝ SPOLUPRACOVNÍK* a doplněna následující informace: *Dne 19. 6. [19]76 výškrtnuto z evidence, důvod: NEOCHOTA KE SPOLUPRÁCI. Archivní materiály číslo 14713/1 byly uloženy ve Vojvodském úřadu pro vnitřní záležitosti Gdaňsk, odbor „C“.*⁹ Máme tedy potvrzení informací uvedených na kartě E-14 a v registračním deníku SB v Gdaňsku.

E-14 ve věci Lecha Wałęsy, list 41–42; AIPN, IPN 00522/48, sv. 1, Evidenční karta E-14 ve věci Lecha Wałęsy, list 111–112.

5 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, kopie odstraněného listu z registračního deníku s krycími jmény agentury III. odboru Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku, registrovaného dne 29. 12. 1970.

6 AIPN Gdaňsk, IPN Gd 0046/802, sv. 1, Dziennik korespondencyjny spraw 1967–1975, list 78 (č. složky 240).

7 Viz AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, kopie odstraněného listu z registračního deníku s krycími jmény agentury III. odboru Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku, registrovaného 29. 12. 1970.

8 Srov. AIPN Gdaňsk, IPN Gd 0046/802, sv. 5, list 39.

9 Srov. AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, list 108–109.

Sławomir Cenckiewicz

Identifikaci Wałęsy jako „Bolka“ potvrzuje rovněž fotokopie služební poznámky mladšího inspektora III. odboru „A“ Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku Marka Aftyky z 21. června 1978. Odkazuje totiž k *analýze archivních akt č. I 14713 týk. obč. WAŁĘSA LECH*.¹⁰ Aftyka v ní napsal: *Uvedený byl získán ke spolupráci s orgány bezpečnosti dne 29. 12. 1970 jako TS kr. jm. „BOLEK“ na dobrovolné bázi st. insp. II. odboru Vojvodského velitelství MO v Olštýně, kpt. [Edwardem] Graczykem*.¹¹ V průběhu Wałęsova lustračního řízení Aftyka *vypověděl, že byl v roce 1978 mladým funkcionářem, druhý měsíc ve službě, který dostal za úkol zhotovit analýzu spisu TS „BOLEK“ č. I 14713*.¹²

Pravdivost poznámky Marka Aftyky potvrzuje také jiný dokument SB. Jde o kopii služební záznamu mjr. Czesława Wojtalika a mjr. Ryszarda Łubińskiego k rozhovoru, který vedli tito funkcionáři 6. října 1978 s Lechem Wałęsou v Gdaňských podnicích stavební mechanizace ZREMB. Účelem tohoto rozhovoru bylo přimět Wałęsu k obnovení spolupráce s SB. Autor poznámky mjr. Wojtalik už v úvodu napsal: *Dne 6. 10. 1978, od 11:00 do 12:20, jsem společně s mjr. R. Łubińským uskutečnil operativní rozhovor s obč. Lechem Wałęsou, bývalým TS kr. jm. „BOLEK“, aktuálně rozpracovávaným ve svazku s kr. jm. „BOLEK“*.¹³

V polovině osmdesátých let, u příležitosti vnitřního vyšetřování po útěku agenta, a později příslušníka SB Eligiusze Naszkowského na Západ, provedl identifikaci „Bolka“ také mjr. Adam Styliński z Analytického odboru SB Ministerstva vnitra: *První fáze aktivit spočívala v „prodloužení činnosti“ TS „BOLEK“, tj. Lecha Wałęsy, o minimálně deset let*.¹⁴ Tyto aktivity měly Wałęsu kompromitovat v souvislosti s jeho navržením na Nobelovu cenu za mír v roce 1982. Je vhodné zdůraznit, že SB chtěla Wałęsovi fiktivně „prodloužit činnost“ na základě dokladů o faktické spolupráci s SB v sedmdesátých letech.

Identifikaci osobních údajů TS „Bolka“ nepřímou potvrzuje i analýza jeho vlastních agenturních zpráv. Kupříkladu v jedné z nich informoval 22. dubna 1971: *Dnes v 11:00 hod. proběhlo setkání s redaktorem deníku Życie Warszawy. Projednávaly se záležitosti bolavých míst pracovního kolektivu a závěry. Redaktor také vysvětlil, proč nepublikoval jako celek rozhovor, který proběhl začátkem února. Tento redaktor má skvělou paměť, zapamatoval si nás všechny a oslovoval nás příjmením (což je divné)*.¹⁵ Průzkum deníku Życie Warszawy z první poloviny roku 1971 nám dovoluje konstatovat, že se jednalo o redaktora Jerzyho Redlicha, který se na stránkách novin věnoval tematické námořnímu hospodářství a po událostech z prosince 1970 podnikl několik reportážních cest do Gdańska. Dne 10. února 1971 J. Redlich v novinách publikoval článek nazvaný *Gdaňští loďaři říkají:*

10 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21. 6. 1978, list 93.

11 Tamtéž, list 91.

12 AIPN, IPN 575/8, Orzeczenie sędziów Sądu Apelacyjnego w Warszawie wraz z uzasadnieniem wyroku w sprawie lustracyjnej L. Wałęsy, Warszawa, 11. 8. 2000, list 3161–3179.

13 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa mjr. Cz. Wojtalika i mjr. R. Łubińskiego z rozmowy z L. Wałęsą w dniu 6. X. 1978 r., Gdańsk, 9. 10. 1978, list 96.

14 AIPN, IPN BU 01619/14, mjr. STYLIŃSKI, A.: *Uzupełnienie oświadczenia*, Warszawa, 9. 5. 1985, list 225–226.

15 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 33, Doniesienie TW ps. „Bolek“ przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar“ w Gdańsku, Gdańsk, 22. 4. 1971, list 72.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

Naše záměry byly pochopeny, který potvrzuje informaci o setkání novináře s pracovníky loděnic, kterou předal „Bolek“. Z Redlichova článku jednoznačně vyplývá, že jeho partnerem v dialogu byl v Gdaňských loděnicích právě Wałęsa. Rozhovor jsem nevedl s náhodnými osobami. Henryk Lenarciak a Lech Wałęsa z úseku vybavení W-4, Ludwik Piksa a Szczepan Chojnacki z úseku konstrukce K-3. Jmenuji jen některé z mých partnerů v dialogu. Jsou to ti lidé, kteří se tehdy postavili do čela protestu, byli obdařeni důvěrou kolektivu, zvoleni delegáty pro jednání s místním vedením i na setkání s Edwardem Gierkem. Dnes získali někteří z nich mandáty členů podnikových a dělnických rad, napsal Redlich.¹⁶ Z dokumentů SB víme, že jen jediná z uvedených osob byla registrována jako TS „Bolek“. Navíc víme, že Szczepan Chojnacki, Henryk Lenarciak a Ludwik Piksa, uvedení v článku, nikdy s SB nespolupracovali, a první dva byli dokonce intenzivně rozpracovávaní. Navíc z dochovaných zpráv „Bolka“ vyplývá, že Chojnacki a Lenarciak jím byli sledováni.

Potvrzení Wałęsových kontaktů s SB nacházíme také v jiných dokumentech, ačkoli se v nich agenturní krycí jméno nezmiňuje. V evidenční kartě z 28. listopadu 1980, z doby Wałęsovy internace, čteme: *29. 12. 1970 získán ke spolupráci s SB. V období 1970–1972 předal řadu informací týkajících se] negativní činnosti zaměstnanců loděnic.¹⁷ Důležitým historickým pramenem je v této věci také originál analýzy stavu rizik v objektovém svazku s krycím názvem „Mechbud“ z 15. ledna 1979, jenž se týkala situace v Gdaňských podnicích stavební mechanizace ZREMB a v němž mimo jiné stojí, že *L. Wałęsa byl v době práce v loděnicích operativně využíván Bezpečnostní službou.¹⁸**

V souvislosti s identifikací TS „Bolka“ č. 12535 je třeba zmínit občasně hlasy, jež upozorňují na údajnou existenci několika desítek tajných spolupracovníků III. odboru Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku v letech 1970–1976, kteří prý toto krycí jméno používali a byli zároveň zaměstnanci Gdaňských loděnic V. I. Lenina. Mnohokrát po tomto argumentu sáhl i sám Wałęsa: *Stejně dobře by ze mě mohli udělat Felka. Jen v samotném Gdaňsku prý bylo 56 agentů SB s krycím jménem „Bolek“. Takže prostě vzali pár dokumentů z různých složek a udělali ze mě padesátého sedmého. Jednoduché!¹⁹*

Ve skutečnosti v letech 1970–1976 III. odbor gdaňské SB disponoval dohromady čtyřmi tajnými spolupracovníky s krycím jménem „Bolek“, z nichž pouze jeden, registrovaný pod č. 12535, pracoval v Gdaňských loděnicích, a to na úseku W-4. Zbylí tři TS s krycím jménem „Bolek“ neměli s loděnicemi nic společného, dokonce ani v Gdaňsku nebydleli. Jedná se o tyto osoby: Przemysław Małyszek (nar. 1954) – TS „Bolek“ v letech 1971–1976 (reg. č. 13930); Brunon Kaszubowski (nar. 1919) – TS „Bolek“ v letech 1974–1980 (reg. č. 18175) a Jan Czarnecki (nar. 1940) – TS „Bolek“ v letech 1974–1987 (reg. č. 18432).²⁰

16 REDLICH, Jerzy: Mówią gdańscy stocznicy. „Zrozumiano nasze intencje“. *Życie Warszawy*, č. 35, 10. 2. 1971, s. 1.

17 AIPN, IPN 00201/48, sv. 1, Arkusz ewidencyjny osoby podlegającej internowaniu, Gdańsk, 28. 11. 1980, list 38.

18 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/151, Analiza stanu zagrożeń do sprawy obiektowej krypt. „Mechbud“, kpt. K. Kaziszyn, Gdańsk, 15. 1. 1979, list 23.

19 Jeszcze zrobić porządek! Z Lechem Wałęsą, byłym prezydentem RP, rozmawiają Grzegorz Pawelczyk, Marcin Dzierżanowski i Katarzyna Nowicka. *Wprost*, 2007, č. 12, 25. 3. 2007.

20 Dopis BUiAD IPN v Gdaňsku S. Cenkiewiczovi, Gdańsk 3. 7. 2007 a kopie karet z kartotéky týkající se Przemysława Małyszka, Brunona Kaszubowského a Jana Czarneckého.

Sławomir Cenckiewicz

Knižních publikací, článků a výpovědí, v nichž je Wałęsa ztotožňován s „Bolkem“, je mnoho. Ve vztahu k výše uvedeným pramenům SB však mají nejčastěji druhořadý a sekundární význam (což neznamená, že by některé z nich nebyly důležitým zdrojem historických vědomostí). Příkladem může být kniha Christophera Andrewa a Vasilije Mitrochina *The Sword and the Shield. The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. Najdeme v ní zajímavý úryvek týkající se L. Wałęsy: *Mezi dokumenty SB, objevenými na začátku devadesátých let po pádu komunistického režimu, byla složka s názvem BOLEK, jejíž úplný obsah teprve čeká na odtajnění, autenticita těchto dokumentů musí být ověřena, ale je o ní známo, že obsahuje údajné detailní informace o roli Wałęsy jako informátora SB.*²¹ Při této příležitosti však bývalý archivář KGB Vasilij Mitrochin odhalil novou informaci: *Kiszczak sdělil KGB, že byl Wałęsa konfrontován s jedním z jeho údajných bývalých vedoucích důstojníků SB a tento rozhovor byl nabrán na pásek.*²² Zdá se, že se jednalo o náčelníka III. odboru SB v Gdaňsku pplk. Czesława Wojtalika. Ukazuje se, že sotva pár dní po zavedení výjimečného stavu se Wojtalik pohyboval mezi Gdaňskem, Varšavou a Chylicemi, kde byl po zavedení výjimečného stavu Wałęsa izolován. Podplukovník Wojtalik v té době s Wałęsou vedl blíže nespécifikované rozhovory. Je třeba na tomto místě připomenout, že ihned po událostech z prosince 1970 Wojtalik jakožto vedoucí VI. skupiny SB v Gdaňsku (tzv. loděnicové sekce) dohlížel na agenturní činnost TS „Bolka“. Víme, že uskutečnil kontrolní setkání s „Bolkem“ 27. dubna 1971 v hotelu Jantar. V jedné z poznámek nedávno objevených IPN (z 21. ledna 1982) nacházíme popis traumatu, který u Wałęsy nejspíše vyvolal jeho rozhovor s pplk. Wojtalikem: *Po odjezdu soudr. Wojtalika osoba „333“ (tak byl tehdy v dokumentech Wałęsa označován, pozn. aut.) začala být sklíčena a podrážděna. Rozčillovaly jej návštěvy v jeho pokoji. Obvykle s námi při jídle hovořil a vtipkoval. Naproti tomu 20. ledna 1982 rychle snědl jídlo a odešel do svého pokoje. Téměř celý den (mezi 12:30 a 19:00) prostál opřený o parapet okna a nepřítomně hleděl do dále.*²³

Ztráty dokumentů SB týkajících se Lecha Wałęsy nám ovšem nebrání rekonstruovat a zhodnotit činnost TS „Bolka“. V současnosti kromě již uvedené evidenční dokumentace disponujeme čtyřmi úplnými hlášeními „Bolka“ (ze 17., 22. a 27. dubna 1971 a 25. listopadu 1971, každé má několik stran), která byla nalezena ve formě originálních strojopisů (jsou to další vyhotovení zpráv přepsaných na stroji) v gdaňském IPN. Navíc se v podobné formě zachovaly tři fragmenty hlášení a shrnutí zpráv TS „Bolka“ z 12. ledna 1971, spolu s dvěma stvrzenkami převzetí peněz (z 18. ledna 1971 a 29. dubna 1974), které v roce 1982 SB distribuovala za účelem Wałęsovy kompromitace.²⁴

21 Viz ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vasili: *The Sword and the Shield. The Mitrokhin Archive and the Secret History of the KGB*. Basic Books, New York 1999, s. 535; ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Wasilij: *Archiwum Mitrochina. KGB w Europie i na Zachodzie*. Warszawskie Wydawnictwo Literackie „Muza“, Warszawa 2001, s. 928.

22 ANDREW, Christopher – MITROKHIN, Vasili: *The Sword and the Shield*, s. 535; ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Wasilij: *Archiwum Mitrochina*, s. 928.

23 AIPN, IPN BU 2321/1, Notatka służbowa, Warszawa, 21. 1. 1982, list 76.

24 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Informacja TW ps. „Bolek“ przekazana podczas spotkania z kpt. E. Graczykiem w hotelu „Jantar“, Gdańsk, 12. 1. 1971, list 152–155; AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Potvrzení

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

TS „Bolek“, získaný ke spolupráci s SB bezprostředně po „prosincových událostech“ v roce 1970 (snad 19. prosince 1970, kdy byl zadržen a vzat do vazby), podobně jako jiné osobní informační zdroje III. odboru Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku naverbované v té době, byl agentem, jenž dostával spíše nárazové úkoly. Bylo to spojeno na jedné straně s rozpracováváním a kontrolou osob angažovaných v prosincovém hnutí odporu, na straně druhé však také s preventivním působením na osoby, jež od ledna 1971 organizovaly pochody, protesty a stávky v Gdaňských loděnicích V. I. Lenina. Jenom v lednu 1971 SB zaznamenala v loděnicích až pět stávek (ve dnech 4., 7., 16., 18., a 19. ledna 1971), jichž se celkově účastnilo téměř 13 tisíc dělníků.²⁵ V analýze výsledků práce s agenturní sítí z února 1971 náčelník III. odboru SB v Gdaňsku, pplk. Jan Kujawa, psal: *V období prosincových událostí a v lednu bylo získávání TS podřízeno potřebě širokého přítoku informací o situaci uvnitř podnikových kolektivů, a především mezi osobami a skupinami, které inspirovaly nebo iniciovaly stávky a protesty. Vzhledem k výše uvedenému probíhalo získávání mezi dělníky, zvláště z mladé generace, a mezi obyvateli dělnických ubytoven.*²⁶

Míru aktivit a výsledky operativní činnosti SB ilustrují statistické údaje z poloviny ledna 1971. V období „prosincových událostí“ a bezprostředně po nich (14.–31. prosince 1970) bylo získáno ke spolupráci s SB 53 osob, zatímco v období 1.–16. ledna 1971 dalších 86 osob.²⁷ *Získané zdroje TS v průběhu prosincových událostí a po nich pocházely hlavně z řad dělníků, aktivních účastníků nepokojů a z řad stávkových výborů. Ze stávkových výborů bylo získáno 14 TS a 6 operativních kontaktů*, čteme v jedné z analýz.²⁸

Je třeba doplnit, že obsah výše citovaného dokumentu se týká také Wałęsy (TS „Bolka“), který v prosinci 1970 patřil k „aktivním účastníkům nepokojů“, a zároveň byl členem stávkového výboru v Gdaňských loděnicích. Ve Wałęsově osobním dotazníku, vytvořeném na III. správě Ministerstva vnitra po prosinci 1970, můžeme číst: *Během prosincových nepokojů se bezprostředně účastnil pouličních incidentů před Vojvodským výborem PSDS a Městským velitelstvím MO. Byl jedním z vůdců pouliční demonstrace. [...] Byl členem všech stávkových výborů, které existovaly na území loděnic a na Ús[eku] W-4, účastnil se zpracování požadavků, petic, hlášení v rozhlase [...] K účasti na pouličních nepokojích se připojil pod cizím vlivem. Svou účast a přímou angažovanost vysvětloval tím, že chtěl zamezit násilnostem a vandalismu. Snažil se o to, aby demonstrace měla klidný průběh a ne-*

převzetí peněz vyplacených kpt. E. Graczykem TS s kr. jm. „Bolek“, Gdaňsk, 18. 1. 1971, list 150; AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Potvrzení převzetí peněz vyplacených rezidentem s kr. jm. „Madziar“ TS s kr. jm. „Bolek“, Gdaňsk, 29. 4. 1974, list 151.

- 25 AIPN Gdaňsk, IPN Gd 0046/350, sv. 21, Wykaz przerw w pracy w zakładach Trójmiasta w styczniu i lutym 1971 r., list 42. Viz také: DANOWSKA, Bogumiła: *Grudzień 1970 roku na Wybrzeżu Gdańskim. Przyczyny – przebieg – reperkusje*. Bernardinum, Pelplin 2000, s. 280–287.
- 26 AIPN Gdaňsk, IPN Gd 0046/81, sv. 4, Analiza wyników pracy z siecią tajnych współpracowników Wydziału III, pplk J. Kujawa, Gdaňsk, únor 1971, b. d., list 128.
- 27 AIPN Gdaňsk, IPN Gd 003/14, sv. 63, Informacja dot. działań Wydziału III-go SB KW MO Gdaňsk w okresie wydarzeń grudniowych 1970 r., pplk J. Kujawa, Gdaňsk, 21. 7. 1971, list 253; AIPN Gdaňsk, IPN Gd 003/14, sv. 4, Analiza wyników pracy operacyjnej Wydziału III KW MO w Gdańsku za okres od 14 XII 1970 r. do 16 I 1971 r., Gdaňsk, 16. 1. 1971, list 353.
- 28 AIPN Gdaňsk, IPN Gd 003/14, sv. 63, Informacja dot. działań Wydziału III-go SB KW MO Gdaňsk w okresie wydarzeń grudniowych 1970 r., pplk J. Kujawa, Gdaňsk, 21. 7. 1971, list 253.

Sławomir Cenciekiewicz

vyprovokovala vládu k použití silových prostředků. Tato fakta se zakládají na pravdě, neboť během nepokojů před Městským velitelstvím MO spolupracoval s městským náčelníkem MO s cílem zabránit excesům.²⁹

V roce 1978 o tom podobně psal Marek Aftyka z III. odboru „A“ Vojvodského výboru MO v Gdaňsku v *analýze archivních spisů* týkajících se Wałęsa: *Účelem bylo získat přehled o aktivitách vedení Stávkového výboru a jiných osob nepřátelsky působících během prosincových událostí 1970 v gdaňských loděnicích. Obč. Wałęsa se aktivně účastnil prosincových nepokojů na území Gdaňských loděnic, u budovy Vojvodského výboru PSDS a Městského velitelství MO v Gdaňsku. Byl jedním ze členů Stávkového výboru a následně vzniklé Rady delegátů okupační stávky v Gdaňských loděnicích. Dne 15. 12. 1970 se účastnil předání požadavků pracovního kolektivu vedení loděnic. Byli u toho přítomni ještě tři jiní pracovníci: jeden z ús[eku] K-3 a dva z ús[eku] K-2 s tím, že požadavky předával Wałęsa. Ten, jakožto člen Stávkového výboru, usilovně ujišťoval vedení loděnic, že učiní vše, co je v jeho silách, aby udržel pořádek. Neučinil však nic, když dav loďařů ohrožoval příslušníky milice v okolí druhé brány. Následně se vydal v čele davu k budově Vojvodského výboru PSDS. Podle jeho zprávy se před příchodem k budově vyčlenil z davu a vydal se ke vchodu do VV PSDS, ve snaze požádat tajemníka Vojvodského výboru, aby promluvil k davu. Bobužel se mu tento záměr nepodařilo realizovat z důvodu nemožnosti proniknout do sekretariátu VV. Následně se jmenovaný v čele průvodu vydal k městskému velitelství MO. Předstihl dav a jako první vběhl do budovy velitelství, aby našel velitele. Ve stejnou chvíli dav zaútočil na příslušníky milice před budovou velitelství, ohrožoval je a bil. Po navázání kontaktu s velitelem prohlásil, že pokud budou propuštěni vězni a milice nezaútočí na dav, loďaři nezaútočí na velitelství. Podle zprávy jmenovaného se on sám ani jednou neangažoval ve fyzických potyčkách a v ohrožování funkcionářů MO. Dne 16. 12. 1970 v 6:00 se Wałęsa nacházel na svém úseku W-4. Po jisté době se vydal s lidmi jako jejich delegát k ředitelství loděnic. Toho dne byl počet delegátů navýšen ze tří na sedm. Od té chvíle jmenovaný ztratil iniciativu ve prospěch jednoho z vedoucích úseku (osoba jmenovanému neznámá).³⁰*

Spolupracovníky získané v prosinci 1970 a později (včetně „Bolka“) SB využívala především v rámci dvou akcí, k nimž byly vedeny následující objektové svazky:

- krycí jméno „Podzim 70“ (vedený v letech 1970–1978), jehož účelem bylo mj. *určení zdrojů a příčin, které vedly k nespokojenosti dělnické třídy, způsobily její vyjití do ulic měst a přestávky v práci; zjištění původců nepokojů; dokumentace protizákonné činnosti výrožnických živlů a operativní vyšetření a zamezení aktuálním snahám o destrukční činnost namířenou proti náležitému fungování národního hospodářství;*³¹

29 AIPN, IPN BU 0296/85, sv. 1, Osobní dotazník Lecha Wałęsy vytvořený příslušníky SB v rámci analýzy a zkoumání tzv. Prosincových živlů, 1971, b. d., list 95–96.

30 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka službowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21. 6. 1978, list 93–95.

31 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14 sv. 4, Wniosek o wszczęcie sprawy obiektywnej kryptonim „Jesień 70“, Gdańsk, 31. 12. 1970, list 7–8; AIPN Gdańsk Gd 003/14, sv. 91, Wniosek o zakończenie sprawy obiektywnej krypt. „Jesień 70“, mjr Cz. Wojtalik, Gdańsk, 24. 2. 1978, list 4.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

- krycí jméno „Archa“ (vedený v letech 1971–1990), jehož účelem byla mj. *koordinace operativních činností a shromažďování materiálů týkajících se ochrany objektu (Gdaňských loděnic V. I. Lenina), a zvláště zabránění jevům, jež mají negativní vliv na provoz podniku.*³²

Chronologicky prvním z dochovaných originálních dokumentů týkajících se činnosti TS „Bolka“ je shrnutí jeho činnosti z konce března 1971, jehož autorem je kpt. Edward Graczyk.³³ Jedná se nejspíše o část zprávy „Bolka“, ke které byly připojeny závěry a poznámky jeho řídicího důstojníka, kpt. Graczyka. Z obsahu tohoto dokumentu vyplývá, že objektem sledování TS „Bolka“ byli zaměstnanci elektrotechnického úseku (W-4) Gdaňských loděnic V. I. Lenina, zvláště Józef Szyler, který byl začátkem roku 1971 jedním z lídrů protestu zaměstnanců W-4 požadujících uctění památky obětí prosince 1970 a splnění požadavků kolektivu pracujících.³⁴ Szyler navrhl „Bolkovi“, aby organizoval neformální skupinu osob, která by rozhodně a neústupně vystupovala jménem pracovníků a dožadovala se splnění předložených požadavků.³⁵ Ze zprávy vyplývá, že tuto skupinu měli tvořit mj. Alfons Suszek a TS „Bolek“, který však Szylera odmítl. V poznámkách kpt. Graczyka čteme: *TS „BOLEK“ měl na návrh vzniku takové skupiny odpovědět, že kvůli svým aktivitám v době prosincových událostí měl řadu nepřijemností, a proto by se nerad angažoval. Navíc konstatoval, že je v novém vedení odborových svazů a musí se řídit postupem, který vytyčila Úseková rada ve shodě s Podnikovou radou.*³⁶

Tyto informace jsou v souladu s Wałęsovým životopisem: v roce 1970 se účastnil „prosincových událostí“³⁷, byl členem Stávkového výboru a Rady dělnických delegátů, která vznikla na popud ředitele Gdaňských loděnic, později se jako zástupce Úsekové rady Odborového svazu kovářů na Úseku W-4 v Gdaňských loděnicích stal inspektorem práce.³⁸ Svě odmítnutí TS „Bolek“ vysvětluje také *radou nepřijemností*, které jej

32 *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 028/92, TOMCZAK, Ryszard: *System działań operacyjnych w sprawie obiektowej kryptonim „Arka“ na przykładzie Stoczni Gdańskiej im. Lenina w Gdańsku*. Legionowo 1980, diplomová práce napsaná pod vedením pplk. Z. Cegielského; CENCKIEWICZ, Sławomir: *Grudzień '70 w Gdańsku według tajnych współpracowników Służby Bezpieczeństwa. Pamięć i Sprawiedliwość*, 2003, č. 1, s. 275–302; TÝŻ: *Stocznia Gdańska im. Lenina w sierpniu 1980 r. w optyce i działaniach Służby Bezpieczeństwa*. In: NEJA, Jarosław (ed.): *Dla władzy. Obok władzy. Przeciw władzy. Postawy robotników wielkich ośrodków przemysłowych w PRL*. IPN, Warszawa 2005, s. 136–145.

33 *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek“, sporządzoneho przez kpt. E. Graczyka, březen–duben 1971, list 173–176.

34 Viz mj. *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 59, Wykaz inspiratorów i organizatorów akcji majacej na celu nadanie uroczystościom 1-majowym charakteru žalobnego, Gdańsk, 1971, list 42; *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 60, Wykaz inspiratorów i organizatorów akcji majacej na celu nadanie uroczystościom 1-majowym charakteru žalobnego (Seznam účastníků prosincových nepokojů r. 1970 a osob angažovaných v organizaci stávek a protestů), 1971, č. 188.

35 *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek“, sporządzoneho przez kpt. E. Graczyka, III–IV (březen–duben) 1971, list 173.

36 Tamtéž, list 173. Je vhodné připomenout, že odmítnutí TS „Bolek“ přistoupit k neformální skupině J. Szylera se shodovala s předpisem čl. 14, zák. 3 *Instrukcí o operativní činnosti Bezpečnostní služby rezortu vnitra z 1. 2. 1970*. Viz *Instrukce pracy operacyjnej aparatu bezpieczeństwa 1945–1989*, zprac. a úvod napsal T. Ruzikowski, Warszawa 2004, s. 131.

37 K událostem v prosinci 1970 více viz text o filmu *Černý čtvrtek* v tomto čísle časopisu na s. 166–170.

38 WAŁĘSA, Lech, s. 37, 59–65, 71, 75 a 77. Viz také Relacja Alfonsa Suszka. In: *Grudzień 1970*. Editions Spotkania, Paris 1986, s. 131 a 134; *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/11, sv. 4, Rada Delegatów Zalogi Stoczni Gdańskiej im. Lenina, příloha k dopisu z 18. 12. 1970, list 89; *AIPN*, IPN 0748/27, Informacja dotycząca strajków okupacyjnych..., list 37.

Sławomir Cenckiewicz

potkaly po prosinci 1970. Zajisté se zde jedná o Wałęsovo zadržení v sobotu 19. prosince 1970 a jeho čtyřdenní držení ve vazbě, kde jej vyslýchal kpt. Edward Graczyk.³⁹

Na základě „Bolkovy“ zprávy z konce března 1971 SB vyplnila „operativní dotazník“ na Józefa Szylera.⁴⁰ Od té doby se Szylerovo jméno objevovalo ve zprávách „Bolka“ pravidelně (alespoň v těch, které jsou nám známé). Kapitán Graczyk doporučil „Bolka“, aby byl i nadále *ve stálém, trvalém kontaktu s Józefem Szylerelem a kontroloval jeho jednání a záměry, sledoval všechny jeho kontakty na Ús[eku] W-4 a v loděnicích, a v případě, že by se pokusil vyvolat stávkou, jej patřičným způsobem mírnil a zklidnil situaci.*⁴¹ Naproti tomu v případě vzniku konfliktních situací v loděnicích měl „Bolek“ *dohodnutým způsobem okamžitě kontaktovat pracovníka SB.*⁴² Graczyk doplnil své poznámky o zajímavou informaci: *Vzhledem k tomu, že lístky se jmény osob (delegátů) předané „Bolkem“ jsou většinou psány přímo delegáty, je třeba je předat V. sk[upině] III. Odb[oru] za účelem prověření, zda neodpovídají rukopisu anonymů, letáků, básní atp.*⁴³

Druhý z dokumentů vznikl 17. dubna 1971. Jedná se o třístránkovou informaci předanou „Bolkem“ během setkání s kpt. Henrykem Rapczyńským v hotelu Jantar na ulici Długi Targ 19 v Gdaňsku.⁴⁴ „Bolek“ důstojníka SB informoval především o třech záležitostech: o přípravě pracovníků úseku W-4 na narušení oslav 1. máje, o okolnostech opětovného požáru sídla Vojvodského výboru PSDS v Gdaňsku a o Józefu Szylerovi. Je zajímavé, že „Bolek“ tyto informace získal v době své pracovní neschopnosti. Během setkání s kpt. Rapczyńským si stěžoval na své nadřizené v práci (měl na mysli vedoucího úseku W-4 Władysława Leśniewského a Mieczysława Umińskiego), kteří roznášeli fámy, že během nemocenské chodil do podniku a naváděl ke stávce. *Někdo mi chce uškodit, prohlašují, že na nemocenské jsem šel do loděnic na příkaz pracovníka SB. [...] Vzhledem k výše uvedenému jsem se rychle vrátil domů a přerušil nemocenskou, prohlásil „Bolek“.*⁴⁵ Za tuto zprávu dostal odměnu 500 zlotých.⁴⁶ S odkazem na rozhovory s Józefem Szylerelem a Janem Jasińským a také diskuse, které zaslechl na stavbě lodi, „Bolek“ informoval SB, že zaměstnanci v práci poslouchají rozhlas, *kde říkali, že v NDR jsou nepokoje, a jestli bude uspořádán prvomájový průvod, bude mít část z nich na rukávech černé pásky na znamení smutku.*⁴⁷ V té souvislosti navrhl, jak zklidnit orga-

39 AIPN, IPN BU 0296/85, sv. 1, Osobní dotazník Lecha Wałęsy..., list 95–96; AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 27, Wykaz osób zatrzymanych w wypadkach grudniowych 1970 roku zatrudnionych w Stoczni Gdańskiej, nedatováno, list 83; WAŁĘSA, Lech: Jak chcieli zrobić ze mnie esbeka, z Lechem Wałęsą rozmawiali Marek Wąs i Marek Sterlingow. *Gazeta Wyborcza*, 23. 2. 2005; Lech Wałęsa. In: SKÓRZYŃSKI, Jan (ed.): *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956–89*, sv. 1. Ośrodek KARTA, Warszawa 2000, s. 364.

40 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 12, Fragment opracowania i podsumowania informacji TW ps. „Bolek“, sporządzonego przez kpt. E. Graczyka, III–IV (březen–duben) 1971, list 175.

41 Tamtéž.

42 Tamtéž.

43 Tamtéž.

44 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 12, Informacja TW ps. „Bolek“ przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar“, Gdańsk, 17. 4. 1971, list 169–171.

45 Tamtéž, list 169–171.

46 Tamtéž, list 171.

47 Tamtéž, list 169.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

nizátory prvomájové manifestace: *Pokud jde o věc 1. máje, vidím řešení pouze v jednání s někým shora, s delegací vlády. Pokud jde o účast opačné strany, měli by se na ní podílet lidé nejbojovnější a nejaktivnější, to by věc vyřešilo a sama manifestace by mohla proběhnout v klidu. Taková jednání by se však měla uskutečnit alespoň dva dny před 1. májem.*⁴⁸ „Bolek“ měl od té chvíle za úkol *stabilizovat veškeré diskuse, komentáře a snahy zaměstnanců Gdaňských loděnic na téma prvomájových oslav.*⁴⁹ Na okraj této zprávy je vhodné dodat, že identifikace osob, které by chtěly narušit stranický charakter prvomájových oslav roku 1971, byla jednou z priorit III. odboru SB v Gdaňsku. Je zajímavé, že se v této věci angažovali nejen řadový zaměstnanec a členové Úsekové rady, ale také někteří funkcionáři Závodního výboru PSDS v Gdaňských loděnicích, kteří taktéž požadovali odhalení alespoň pamětní desky u brány č. 2, či dokonce pomníku na památku padlých v prosinci 1970, a v předvečer 1. máje sbírali peníze na věnce a květiny a pořádali hromadné cesty ke hrobům svých padlých kolegů.⁵⁰

Ve věci zapálení Vojvodského výboru PSDS TS „Bolek“ uvedl: *Věc zapálení vojvodského sídla PSDS. Slyšel jsem dnes, tj. 17 [dubna 1971] ve 12:00, že bylo sídlo zapáleno podruhé a byl připojen lístek s výstrahou, ať to znovu nestavíte, že to stejně zničíme. Říkal mi to zámečník z W-4, jehož jméno neznám, bydlí u obchodu s lahůdkami, jméno mohu zjistit. V předchozí verzi jsem slyšel o zapálení o něco dříve od elektrikáře Žmudy (nejspíše se jedná o Maksymiliana Szmudu, pozn. aut.), který zase slyšel komentář v budce na lodi.*⁵¹ Tuto informaci příslušník SB opatřil ručně psanou poznámkou: *Z věci byl proveden výtah. V průběhu průzkumu archivů bylo zjištěno, že „Bolek“ byl využíván v operativním šetření s krycím jménem „Oheň“⁵², které 22. dubna 1971 zahájil III. odbor SB Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku v souvislosti s požárem v sídle Vojvodského výboru PSDS, který se rozpoutal 7. dubna 1971 během jeho rekonstrukce (po jeho zničení a částečném vyhoření během prosincových nepokojů v roce 1970).*⁵³

K tomu TS „Bolek“, aby splnil úkoly, které mu svěřil vedoucí důstojník ve věci J. Szylera, informoval: *Co se týče Szylera, nic jsem nezjistil, protože se teprve dnes vrátil z dovolené. O něco dříve jsem od něj slyšel, že má dva plány: 1. Dokončit mistrovský kurz*

48 Tamtéž, list 170.

49 Tamtéž, list 171.

50 SB v té době vedla několik svazků spojených se snahou o odhalení pamětní desky obětí prosince 1970 a s oslavami 1. máje 1971. Pracovníci loděnic se shromažďovali v okolí brány č. 2 také později, ve dnech 6.–9. 5. 1971.

51 *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/14, sv. 12, Informacja TW ps. „Bolek“ przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar“, Gdaňsk, 17. 4. 1971, list 170.

52 *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/14, sv. 64, Streszczenie materiałów ze sprawy operacyjnego sprawdzenia nr 13204 krypt. „Ogień“, por. W. Halicki, Gdaňsk, 1971, list 152; *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/14, sv. 12, Informacja TW ps. „Bolek“ przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar“, Gdaňsk, 17. 4. 1971, list 171.

53 *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/14, sv. 63, Plan operacyjnego zabezpieczenia budynku KW PZPR w Gdaňsku na okres remontu oraz wyjaśnienia przyczyn powstałego pożaru, kpt. Cz. Wojtalik, kpt. E. Misztal, Gdaňsk, 10. 4. 1971, list 127–131; *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/14, sv. 64, Wniosek o zaniechanie dalszego prowadzenia sprawy operacyjnego sprawdzenia nr 13204 krypt. „OGIEN“ i złożenie jej w archiwum Wydz. „C“ tut. komendy, kpt. Z. Ratkiewicz, Gdaňsk, 20. 11. 1971, list 151; Tamtéž, Streszczenie materiałów ze sprawy operacyjnego sprawdzenia nr 13204 krypt. „Ogień“, por. W. Halicki, Gdaňsk, 1971, list 152.

Sławomir Cenckiewicz

a odjet z Gdańska do některé menší lokality. 2. Má šanci utéct do zabranicí, pravděpodobně do SRN, o čemž mi také říkal.⁵⁴ Na základě těchto informací se SB rozhodla překvalifikovat „operativní dotazník“ vedený na Szylera na operativní šetření, a „Bolek“ následně dostal další úkoly: *Provést úkol z předchozího setkání ohledně Józefa Szylera a v rámci s ním vedeného rozhovoru zjistit, jakým způsobem hodlá překročit hranice polského státu a utéct do SRN.*⁵⁵ Již o den později gdaňská SB informovala službu z Przeworska, Szylerova rodného města, o jeho záměru utéct do Západního Německa.⁵⁶

Další několikastránková zpráva TS „Bolka“ s poznámkami kpt. H. Rapczyńskiego pochází ze čtvrtka 22. dubna 1971.⁵⁷ Nejspíše ji „Bolek“ sepsal již 20. dubna, čemuž nasvědčuje příspěvek „Úterý v 16“. O dva dny později „Bolek“ v hotelu Jantar zprávu předal v rukopisné podobě vedoucímu důstojníkovi, který ji následně přepsal na stroji a opatřil ji vlastními poznámkami. Obsah zprávy se týká setkání zástupců kolektivu pracovníků loděnic s redaktorem deníku *Życie Warszawy*, který připravoval reportáž o atmosféře mezi zaměstnanci Gdaňských loděnic po prosinci 1970. „Bolek“ si stěžoval, že po prvním setkání s novinářem, které proběhlo v únoru 1971, nebyl publikován rozhovor, který s ním byl připraven.⁵⁸ Doufal, že tentokrát korespondent varšavského deníku svůj slib dodrží a rozhovor s ním uveřejní v květnu.⁵⁹

Ve zprávě z 22. dubna 1971 „Bolek“ také popisoval nespokojenost zaměstnanců loděnic: *Nálada mezi dělníky je dosti bojovná, stačí jen jiskra. O samotě jsou všichni opatrní a podezřívají.*⁶⁰ Zmínili i zaměstnance úseku W-5, jehož příjmení si však nepamatoval, který se na setkání s novinářem měl přihlásit k rozhodnému boji za požadavky pracovníků „prosincovým způsobem“.⁶¹ „Bolek“ se snažil tuto osobu důkladně popsat: *Pokud jde o člověka, který tam promluvil, je mu něco přes 40 let, vysoký, štíhlý, vepředu bez zubů, lehce prosedivělý, nejspíše bude z W-5.*⁶² Tuto informaci příslušník SB podrhl propiskou a o den později v poznámkách k „Bolkově“ zprávě uvedl: *Dne 23. 4. [19]71 jsem zjistil jméno výše uvedeného pracovníka, kterým je Tolwał Mieczysław, tajemník Dělnické rady na Ús[eku] W-5.*⁶³

„Bolek“ se také opět vrátil k protidemonstracím plánovaným na 1. máje: *Pravděpodobně ús[ek] S připravuje transparenty, slyšel jsem to od elektrikáře (příjmení můžu zjistit), který se mě ptal, zda je to pravda [...] Všichni mají mít černé pásky, chtějí pochodovat ke druhé bráně a položit tam květiny, kde padli spolupracovníci, dále jít na hřbitov a tam položit květiny.*

54 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 12, Informacja TW ps. „Bolek“ przekazana podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar“, Gdańsk, 17. 4. 1971, list 170.

55 Tamtéž, list 171.

56 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 12, Dopis Wojvodského výboru MO v Gdaňsku zástupci Okresního výboru MO v Przeworsku ve věci J. Szylera, Gdańsk, 18. 4. 1971, list 177.

57 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 33, Doniesienie TW ps. „Bolek“ przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar“, Gdańsk, 22. 4. 1971, list 72–73.

58 Viz REDLICH, Jerzy: *Mówią gdańscy stoczniowcy. „Zrozumiano nasze intencje“.*

59 AIPN Gdańsk, IPN Gd 003/14, sv. 33, Doniesienie TW ps. „Bolek“ przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim w hotelu „Jantar“, Gdańsk, 22. 4. 1971, list 72.

60 Tamtéž, list 72.

61 Tamtéž, list 72.

62 Tamtéž, list 72.

63 Tamtéž, list 73.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

Velké množství pracovníků je toho názoru, že je lépe se pochodu neúčastnit a raději se věnovat domácím pracím.⁶⁴ „Bolek“ nastínil dvě varianty řešení této situace: 1. příroda toho dne zařídí déšť; 2. přirozené řešení je: říct, že se chystají peněžní odměny. Proto se má připravit jejich rozdělení a na způsob dělení se zeptat celého kolektivu. Diskuse s těmi nepoddajnými. Výplata odměn však přijde proti očekávání až po 1. máji. Kdyby lidé věděli, že pro ně jsou prachy, ale taky je nemusejí dostat, dívali by se na věc jinak. Je možné také přidat souvislost s reorganizací, tzn. přišel nějaký dopis, který naznačuje, že dojde k reorganizaci. Dalo by se např. formou ankety zjistit, ve svém okolí to ale nepovažují za vhodné, které úvazky jsou zbytečné atd. Samotnou formu a styl ať vytvoří lidé chytřejší, než jsem já. Ale smysl by se měl točit kolem těchto dvou věcí. Jsem dole a pocity lidí znám, stejně jako pocit zadostiučinění.⁶⁵

Ve shrnutí výše uvedeně zprávy kpt. H. Rapczyński poznamenal, že v rozhovoru mimo předanou zprávu TS oznámil, že mezi pracovníky loděnic kolují informace, že dne 22. 4. [19]71 proběhlo zasedání aktivu PSDS Gdaňské loděnice, na němž bylo schváleno, že [na] prvomájový průvod pojedou pouze členové PSDS. Na základě toho došlo k dosti bouřlivým diskusím v rámci pracovních kolektivů jednotlivých úseků a nežádoucím prohlášením o agresivních záměrech, které mají oslavy 1. máje proměnit v protistátní manifestaci. Zároveň nadnesl, že jestliže státní nebo veřejné orgány nepodniknou žádné kroky vůči postoji zaměstnanců loděnic k prvomájovým oslavám, může dojít během manifestace k nežádoucím excesům. TS navrhoval, aby bylo pracovníkům dáno na srozuměnou, že se v nejbližší době chystá reorganizace práce v loděnicích, která se dotkne vydělků manuálních pracovníků. To by mělo přispět k redukci agresivních plánů pracovníků loděnic na den svátku 1. máje. Po 1. máji již není třeba ohlášené změny realizovat. Kpt. Rapczyński pověřil „Bolka“ monitorováním záležitostí spojených s prvomájovými oslavami a další setkání určil na úterý 27. dubna 1971 v 15:00 hodin.⁶⁶

Ve zprávě předložené kpt. H. Rapczyńskému 27. dubna 1971 se „Bolek“ opět vrátil k přípravám na oslavy 1. máje na úseku W-4.⁶⁷ Popsal situaci ze soboty 24. dubna 1971, kdy mu jakožto členovi Úsekové rady zámečník z úseku W-4 Bogdan Opala vyčetl zbabělost a nedostatečnou oddanost lidem, kteří si jej zvolili. *Ptal se, proč se neskládáme na věnce pro padlé. Já jsem odpověděl, že to řeknu předsedovi rady, a že mu to ostatně může říct sám. Opala ještě s někým vyhledali předs[edu] [Henryka] Lenarciaka a věc mu předložili podobným způsobem, uvedl „Bolek“.*⁶⁸ O několik dní později „Bolek“ hovořil na toto téma s předsedou Úsekové rady Henrykem Lenarciakem, od něž se dověděl, že pracovníci W-4 sbírají peníze na věnce (průměrně po 10 zlotých), které chtějí na 1. máje položit u druhé brány Gdaňských loděnic, kde v prosinci 1970 zahynuli jejich kolegové. 27. dubna na jednání Úsekové rady Lenarciak navrhl volbu výboru pro prvomájové oslavy, jehož členy, jak uvádí „Bolek“, měli být následující zástupci kolektivu pracujících W-4: Lech Wałęsa, Józef Szyler, Czesław Gawlik, Czesław Karpiński, Zygmunt

64 Tamtéž, list 72.

65 Tamtéž, list 72.

66 Tamtéž, list 73.

67 AIPN Gdaňsk, IPN Gd 003/14, sv. 12, Doniesienie TW ps. „Bolek“, przekazane podczas spotkania z kpt. H. Rapczyńskim i kierownikiem Grupy VI SB kpt. Cz. Wojtalikiem w hotelu „Jantar“, Gdaňsk, 27. 4. 1971, list 165–166.

68 Tamtéž, list 165.

Sławomir Cenciewicz

Borkowski a Józef Animucki.⁶⁹ Podle „Bolka“ je *v poslední době nejagresivnější Henryk Jagielski a Jan Jasiński. Nejagilnější je však Jagielski, který agituje za shození rudé vlajky z tribuny a nošení smutečních pásek atd.*⁷⁰

Kpt. H. Rapczyński a vedoucí VI. skupiny III. odboru Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku, kpt. Czesław Wojtalik, který se setkání v hotelu Jantar také účastnil, doporučili „Bolkovi“, aby se přidal k výboru pro prvomájové oslavy, který vznikl na popud H. Lenarciaka, a aby *v rámci možností paralyzoval* jeho činnost. Kategoricky mu však zakázali, aby se stal *předsedou voleného organizačního výboru*⁷¹, kdyby mu taková funkce byla nabídnuta. Podle doporučení příslušníků SB se měl „Bolek“ účastnit setkání výboru dne 28. dubna *a obratně, aby nevzbudil podezření, nepřipustit, aby byly věnce pokládány jinde než před bránou č. 2 a na břítově, jak o tom bylo rozhodnuto na úvodním setkání.*⁷² Na setkání měl „Bolek“ prosadit, aby se na stuhách věnců neobjevila *nepřátelská hesla*. Navíc byl pověřen zjistit, *zda se zakládá na pravdě klep o tom, že se v Gdaňských loděnicích staví rakve, které mají být použity během 1. máje.*⁷³

Další dva dokumenty, které jsou výsledkem aktivit „Bolka“, jsou zprávy zachované jen v drobných útržcích, či spíše připojené poznámky příslušníků SB. První dokument pochází z 26. května 1971.⁷⁴ Ze sotva dvou vět poznámky kpt. H. Rapczyńskiego vyplývá, že obsah zprávy „Bolka“ se týkal blíže neidentifikovaného inženýra z úseku K-3, svářeče z K-3 Szczepana Chojnackého a již zmíněného elektrikáře z W-4 Józefa Szylera.⁷⁵ Druhý dokument je zase fragmentem zprávy „Bolka“ z 3. října 1971, kterou po předání rezidentem SB (krycí jméno „Madziar“) v loděnicích, zpracoval a poznámkami opatřil ppor. Janusz Stachowiak.⁷⁶ Z rozdělovníku, podle kterého byly rozeslány kopie této zprávy, vyplývá, že se její obsah týkal H. Jagielského (krycí jméno rozpracování „W-4“) a H. Lenarciaka (krycí jméno rozpracování „Kobra“).⁷⁷

Poslední z dochovaných originálních dokumentů na téma činnosti „Bolka“ byl pořízen 25. listopadu 1971. Jedná se o popis setkání, které proběhlo o den dříve mezi „Bolkem“ a kpt. Zenonem Ratkiewiczem.⁷⁸ „Bolek“ mu tehdy předal informace o jednání zástupců kolektivu pracovníků z úseku W-4 v Gdaňských loděnicích. Popsal nespokojenost pracovníků s nízkými platy, dokonce s nedostatkem práce. Upozornil také na chování elektrikáře Ryszarda Zajáce, který *se zeptal, jak dlouho mají čekat na odhalení desky* (k uctění památky obětí prosince 1970, pozn. aut.), *jelikož se o ní neustále mluví, ale nikdo nic nedělá. Vedoucí jednání mu odpověděl, ať tuto otázku položí na podnikovém setkání, které se má uskutečnit příští středu, po čemž si Zajac opět vzal slovo a řekl: „Dost*

69 Tamtéž.

70 Tamtéž.

71 Tamtéž.

72 Tamtéž.

73 Tamtéž.

74 *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/16, sv. 2, Část zprávy převzaté kpt. H. Rapczyńským od „Bolka“, Gdaňsk, 26. 5. 1971, list 78.

75 Tamtéž.

76 *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/16, sv. 3, Část zprávy „Bolka“, Gdaňsk, 3. 10. 1971, list 46.

77 Tamtéž.

78 *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 0046/576, sv. 5, Informace „Bolka“ předaná na setkání s kpt. Z. Ratkiewiczem, Gdaňsk, 25. 11. 1971, list 57–58.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

bylo odkládání ze setkání na setkání, jednou se to musí postavit. “ Jeho slova se setkala s rozhodným souhlasem přítomných.⁷⁹ Informace, které předal „Bolek“ o angažovanosti R. Zajáce ve věci uctění památky obětí z prosince 1970, byly potvrzeny začátkem prosince 1971 díky zprávě TS s krycím jménem „Kolega“.⁸⁰ Na základě toho bylo rozhodnuto o Zającově zvýšeném sledování a prověření, zda se aktivně účastnil *prosincoých, lednových a květnových nepokojů*. Pokud by se to potvrdilo, SB jej měla začít kontrolovat v rámci nově založeného „operativního dotazníku“. V rámci těchto aktivit „Bolek“ dostal za úkol *dostat se do bližšího kontaktu se Zającem a v rámci možností zjistit, zda jej někdo další ponoukal, aby vystoupil s tématem desky, a také zda se chystá znovu vystoupit na stejné téma během podnikového setkání*.⁸¹

Důležitým zdrojem informací o aktivitách „Bolka“ jsou listiny Úřadu na ochranu státu (Urząd Ochrony Państwa, UOP) a Ministerstva vnitra vzniklé po roce 1989. Mezi nimi si zvláštní pozornost zaslouží poznámka archiváře, důstojníka UOP v Gdaňsku z října 1993, v níž se objevila informace, že ve spisech objektové složky „Podzim 70“ byl nalezen dokument, jenž se týkal role TS „Bolka“ v identifikaci jedné z vůdčích osobností „prosincoých událostí“, Kazimierze Szolocha. Dne 13. října 1993 archivář uvádí, že *objevil ve spisech objektové složky kr[ycí jméno] „Podzim 70“ arch. č. IV-15 (ve věci prosincoých událostí 1970) služební poznámku ze dne 19. 1. 1971 v[e]v[ěci] Kazimierze Szolocha, [...]. Z této poznámky vyplývá, že k identifikaci osoby K. Szolocha jakožto účastníka prosincoých událostí došlo na základě informací od tajného spolupracovníka kr. jm. „Bolek“ [...]. V[yše] uv[edená] služební poznámka se nachází ve spisech objektové složky kr[ycí jméno] „Podzim 70“ arch. č. IV-15 ve svazku 9A na listu č. 95. Tento svazek má pevnou vazbu, byl knihařsky svázan, všechny listy jsou sešité a slepené. Poznámka byla pořizena ručně, perem a inkoustem modré barvy, na čtverečkovém papíře z poznámkového bloku formátu A-5 (sešitový formát). List je popsán oboustranně, na první straně se nachází 21 řádků a je popsána celá (na druhém řádku je podtržena klauzule „tajné zvláštního významu“). Na druhé straně se nachází 16 řádků a podpis osoby, jež poznámku vyhotovila. [...] Poznámka se týká chování Kazimierze Szolocha v Gdaňských loděnicích V. I. Lenina během prosincoých událostí roku 1970. Na první straně listu se na řádku 18 nachází informace, že identifikaci K. S. provedl TS „Bolek“*.⁸²

Rovněž protokol kontrolního výboru z 5. června 1992, zřízeného, aby vyšetřil okolnosti zmizení dokumentů SB týkajících se L. Wałęsy z pobočky UOP v Gdaňsku,

79 Tamtéž, list 57.

80 Tamtéž, list 58. Pod krycím jménem „Kolega“ se ukrývá osoba Jerzyho Kozłowského, pracovníka úseku W-4 Gdaňských loděnic V. I. Lenina, který od sedmdesátých let úzce spolupracoval s L. Wałęsou. Srov. *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 003/16, sv. 3, Služební poznámka ppor. T. Majewského ze setkání s TS „Kolega“, Gdaňsk, 7. 1. 1972, list 11; tamtéž, sv. 3, Zpráva TS s kr. jm. „Kolega“ převzatá ppor. T. Majewským, Gdaňsk, 28. 2. 1972, list 115; tamtéž, sv. 3, Zpráva TS s kr. jm. „Kolega“ převzatá kpt. Z. Misztalem, Gdaňsk, 23. 7. 1972, list 292; tamtéž, sv. 4, Informace TS s kr. jm. „Kolega“ převzatá rezidentem s kr. jm. „Madziar“, Gdaňsk, 15. 1. 1973, list 50.

81 *AIPN Gdaňsk*, IPN Gd 0046/576, sv. 5, Informace TS s kr. jm. „Bolek“ předaná na setkání s kpt. Z. Ratkiewiczem, Gdaňsk, 25. 11. 1971, list 58.

82 *AIPN*, IPN BU 1658/3, Služební poznámka o objevení dokumentu ve věci role TS s kr. jm. „Bolek“ ve sledování jednoho z vůdčů prosince 1970, K. Szolocha, Gdaňsk, 22. 12. 1993, list 65.

Sławomir Cenckiewicz

nám přináší mnoho informací o aktivitách „Bolka“.⁸³ Vyplyvá z něj, že se v té době v archívech UOP a Ministerstva vnitra nacházelo více než třicet různých důležitých dokumentů spojených s „Bolkem“, které většinou pocházely z objektových svazků s krycími jmény „Archa“ a „Podzim 70“ a dohromady měly asi sedmdesát stran. Kromě registračních dokumentů (registrační deník, vzorová karta E-14) se mezi těmito materiály nacházela mj. *ručně psaná poznámka, v níž je rekonstruováno zahájení spolupráce TS „Bolek“ s SB.*⁸⁴ Kromě toho se ve svazcích s kr. jm. „Archa“ a „Podzim 70“ tehdy nacházelo mj.:

- šest zpráv, informací a služebních poznámek kpt. E. Graczyka ze setkání s „Bolkem“ (z 19. prosince 1970, 16. ledna 1971, 23. ledna 1971, 26. ledna 1971, 6. února 1971 a 25. března 1971);

- tři zprávy „Bolka“ předané kpt. H. Rapczyńskému (z 26. května 1971, 26. května 1971 a 15. července 1971);

- sedm informací a služebních poznámek kpt. Z. Ratkiewiczze ze setkání s „Bolkem“ (z 22. října 1971, 5. listopadu 1971, 29. listopadu 1971, 28. ledna 1972, 31. ledna 1972, 27. října 1972 a 15. prosince 1973);

- pět informací převzatých nebo zpracovaných na základě údajů „Bolka“ rezidentem SB v Gdaňských loděnicích, kpt. Józefem Dąbkem, krycím jménem „Madziar“ a ppor. Januszem Stachowiakem (z 26. září 1972, 30. října 1972, 21. listopadu 1972, 1. prosince 1973 a 16. listopadu 1974).⁸⁵

Analýza obsahu těchto listin dnes není možná vzhledem k faktu, že se v devadesátých letech ztratily z archívu UOP.

Jakým spolupracovníkem byl „Bolek“?

Nepochybně aktivním, zvláště pokud jde o období záhy po prosinci 1970, ale také v roce 1972. Potvrzuje to i obsah služební poznámky mladšího inspektora III. odboru „A“ Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku, Marka Aftyky, z 21. června 1978: *Z analýzy archívních údajů č. I 14713 v[e]v[ěci] obč. Wałęsa Lech: V letech 1970–[19]72 jmenovaný už jako TS s kr. jm. „BOLEK“ nám předával řadu cenných informací týk[ajících se] destruktivní činnosti některých pracovníků.*⁸⁶ Podobně byl hodnocen i v evidenční kartě z 28. listopadu 1980, v níž bylo uvedeno, že *L. Wałęsa v období 1970–1972 předal řadu informací týk[ajících se] negativní činnosti pracovníků loděnic.*⁸⁷

„Bolek“ dostával za svou činnost finanční odměnu, což potvrzuje mj. informace vedoucího důstojníka, která doplňovala jeho zprávu ze 17. dubna 1971. Ve své poznámce M. Aftyka napsal: *Za předané informace dostával odměnu a celkem dostal 13100*

83 AIPN, IPN BU 1658/1, Protokol kontrolního výboru pro vyšetření a vytvoření seznamu dokumentů ve věci Lecha Wałęsy, které jsou v gesci vedoucího Úřadu na ochranu státu, Warszawa, 5. 6. 1992, list 77–83.

84 Tamtéž, list 78.

85 Tamtéž, list 81–82.

86 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21. 6. 1978, list 93.

87 AIPN, IPN 00201/48, sv. 1, Arkusz ewidencyjny osoby podlegającej internowaniu, Gdańsk, 28. 11. 1980, list 38.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

zlotých; odměnu přebíral velmi rád.⁸⁸ Dokonce i v době nízké aktivity „Bolek“ požadoval odměnu za předávané informace, které neměly valnou operativní hodnotu.⁸⁹ Těžko posoudit, nakolik pravděpodobná je hypotéza, že agenturní činnost „Bolka“ měla vliv na rozhodnutí ředitelství Gdaňských loděnic z 16. října 1972 o přidělení služebního bytu L. Wałęsovi, v ulici Wrzosa, v gdaňské čtvrti Stogi.⁹⁰ Je však třeba zdůraznit, že přidělení bytu pracovníkovi s teprve pětiletou pracovní praxí v loděnicích, který navíc nebyl členem PSDS a jehož minulost byla spojována s proscinčovými událostmi, bylo značnou výjimkou (čekací doba na byt byla tehdy i 15 let).⁹¹

„Bolek“ byl poslušný spolupracovník. Příslušník gdaňské SB o něm napsal, že v letech 1970–1972 se projevil jako osoba disciplinovaná a ochotná spolupracovat.⁹² Vedoucí důstojníci si všímali dochvilnosti, s jakou se dostavoval na smluvené místo. Bez souhlasu příslušníků SB nepodnikal žádné kroky, jejichž účelem by mohla být „nepřátelská činnost“. Operativní úkoly v podniku plnil i v době své pracovní neschopnosti.

„Bolek“ byl spolupracovník ofenzivní, nápaditý a dosti suverénní. Získal a předal SB materiály psané vlastnoručně osobami z jeho okolí. Jestliže zjistil, že zaměstnanci loděnic v pracovní době poslouchají Rádio Svobodná Evropa, snažil se zároveň získat informace o obsahu vyslechnutých pořadů („nepokoje v NDR“). Předával také předběžné informace o plánech zaměstnanců Gdaňských loděnic narušit prvomájové oslavy v roce 1971. Líčil SB nálady a názory převažující na úseku W-4, mj. v souvislosti s opětovným zapálením sídla gdaňské PSDS, ale i ve věci vyplácení odškodnění rodinám obětí z prosince 1970, nebo pracovních a platových podmínek zaměstnanců podniku. Mezi vlastnosti „Bolka“ také patřila určitá prohnanost. Projevila se ve zprávě z 22. dubna 1971, kdy SB předestíral své nápady, jak zklidnit napjatou situaci pomocí příslibu finanční odměny (*Výplata odměn však přijde proti očekávání až po 1. máji. Kdyby lidé věděli, že pro ně jsou prachy, ale taky je nemusejí dostat, dívali by se na věc jinak*), která však nakonec nemusí být realizována (*TS navrhol, aby bylo pracovníkům dáno na srozuměnou, že se v nejbližší době chystá reorganizace práce v loděnicích, která se dotkne výdělků manuálních pracovníků. To by mělo přispět k redukci agresivních plánů pracovníků loděnic na den svátku 1. máje. Po 1. máji již není třeba oblášené změny realizovat*). Jestliže „Bolek“ neznal osobní údaje osob (*zná je jen od vidění*), které přitahovaly jeho pozornost, snažil se o nich zjistit co nejvíce informací (*Říkal mi to zámečnick z W-4, jehož jméno neznám, bydlí u obchodu s lahůdkami, jméno mohu zjistit*), případně popsat jejich vzhled a charakteristiku (*je mu něco přes 40 let, vysoký, štíhlý, vepředu bez zubů, lehce prosedivělý, nejspíše bude z W-5*), což SB umožnilo tyto osoby identifikovat (jako u M. Tolwala).

88 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21. 6. 1978, list 93.

89 Tamtéž.

90 Rozhodnutí o přidělení služebního bytu L. Wałęsovi, Gdańsk, 16. 10. 1972 in: *Archiwum Biura Obsługi Mieszkańców w Gdańsku Stogach* (Archiv Bytového úřadu v Gdańsku–Stozích); *Stwierdzenie przedmiotu i warunków najmu – umowa o najem lokalu mieszkalnego (użytkowego)*, Gdańsk, 23. 10. 1971.

91 Na přesvědčování ke spolupráci výměnou za přidělení bytu upozorňoval H. Lenarciak, jemuž po prosinci 1970 při výslechu podobný návrh dal příslušník BS. Srov. CENCKIEWICZ, Sławomir: „Żle urodzony“. Pamięci Henryka Lenarciaka (1933–2006). *Biuletyn IPN*, 2007, č. 5–6, s. 129.

92 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21. 6. 1978, list 93.

Sławomir Cenckiewicz

„Bolek“ respektoval a dodržoval zásady konspirace. V jedné ze zpráv „Bolka“ psal... i o Lechu Wałęsowi (*Lenarciak navrhl volbu výboru, který by uskutečnil jmenované záměry, sám však svou kandidaturu stáhl. Složení bylo následující: 1. Wałęsa Lech*). Důstojníky SB upozorňoval také na to, že jednoznačnost zdroje předávaných informací by v případě jejich použití mohla hrozit jeho prozračením. V poznámce kpt. Z. Ratkiewiczze ze setkání s „Bolkem“ dne 24. listopadu 1971 čteme: *Pokud jde o předchozí informaci, kterou předal TS „Bolek“ dne 16. 11. 1971, týkající se] výpovědi LENARCIAKA ve věci budoucích voleb do Úsekové a Podnikové rady, upozornil, že LENARCIAK o tom mluvil pouze s ním samým, a proto nemůže být obsah jejich rozhovoru využit.*

Obsah dochovaných zpráv dokazuje, že „Bolek“ byl aktivní agent, který se neomezoval jen na informování o událostech, ale který vykazoval velkou míru vlastní iniciativy v odhalování „zdrojů nebezpečí“. Mnohé svědčí o tom, že „Bolek“ byl díky tomu dosti úspěšným spolupracovníkem. Jako účastník a člen stávkového výboru v prosinci 1970 a později formální představitel kolektivu pracovníků při jednáních s vedením loděnice⁹³ a také se samotným prvním tajemníkem ÚV PSDS Edwardem Gierkem⁹⁴, měl přirozenou autoritu a důvěru zaměstnanců loděnice. V sotva osmi nám známých zprávách „Bolka“ se objevilo 24 jmen, z nichž většina byli jeho spolupracovníci z úseku W-4 a Úsekové rady, ale také účastníci prosincových nepokojů a organizátoři protestů v roce 1971. Mnohé z těchto osob byly rozpracovávány a perzekvovány SB. Byly tajně i oficiálně sledovány, zvány na preventivně-kontrolní pohovory, přesvědčovány ke spolupráci, v místech bydliště a v zaměstnání jim byly zavedeny odposlechy (mj. u S. Chojnackého a H. Lenarciaka). U některých z nich SB navrhla jejich propuštění z Gdaňských loděnic.⁹⁵ O tom všem svědčí poznámky příslušníků SB na zprávách „Bolka“, z nichž také vyplývá, že jejich kopie byly posílány do operativních svazků a tzv. podsložek osob, které se v jeho zprávách vyskytovaly. M. Aftyka po prohléd-

93 Srov. Spotkania delegatów z załogami. *Głos Wybrzeża*, 28. 1. 1971; TETTER, J.: W imieniu załogi. *Głos Wybrzeża*, 6.–7. 2. 1971.

94 L. Wałęsa byl jedním z osmdesáti delegátů z Gdaňských loděnic V. I. Lenina na setkání s Edwardem Gierkem dne 25. 1. 1971. Viz E. Gierek i P. Jaroszewicz wśród stoczniovców Trójmiasta i Szczecina. *Wieczór Wybrzeża*, 26. 1. 1971; Obywatelska rozmowa. *Trybuna Ludu*, 27. 1. 1971; Spotkania delegatów z załogami. W stoczniach i zakładach kooperacyjnych. *Głos Wybrzeża*, 28. 1. 1971; Po spotkaniach E. Gierka i P. Jaroszewicza ze stoczniovcami. *Głos Stoczniovców*, 29. 1. 1971; NOWAK, Tadeusz: *Zanim powstała Solidarność* (doslov J. Życiński). Norbertinum, Lublin 2005, s. 73; *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 39, Plan zabezpieczenia przebiegu wyborów delegatów na spotkanie z I sekretarzem KC PZPR tow. Gierkiem z zakładów przemysłu okrętowego woj. Gdańskiego, kpt. Cz. Wojtalik, Gdańsk, 24. 1. 1971, list 22–23; *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 0046/290, sv. 1, Plan działania Służby Bezpieczeństwa województwa Gdańskiego po wydarzeniach grudniowych, plk. W. Pożoga, Gdańsk, březen 1971, list 17.

95 Z loděnic byl tehdy propuštěn Szczepan Chojnacki. Viz mj. *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 59, Wykaz inspiratorów i organizatorów akcji mającej na celu nadanie uroczystościom 1-majowym charakteru żałobnego, 1971, nedatováno, list 42; *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 63, Plan przedsięwzięć operacyjno-destrukcyjnych w odniesieniu do wydarzeń w Stoczni Gdańskiej im. Lenina w dniu 20. 5. 1971 r., Gdańsk, 26. 5. 1971, list 182–183; *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 64, *Notatka służbowa*, kpt. Cz. Wojtalik, Gdańsk, 3. 9. 1971, list 29; *AIPN Gdańsk*, IPN Gd 003/14, sv. 64, Wykaz pracowników Stoczni Gdańskiej im. Lenina, Gdańsk, 29. 11. 1971, list 127–135; Tamtéž, Wykaz pracowników Stoczni Gdańskiej im. Lenina, którzy inspirują akcje składania kwiatów i postawienia tablicy pamiątkowej ku czci poległych na dz. 1. 11. [19]71 r., nedatováno, list 143–145.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

nutí jeho spisů napsal, že *na základě obdržených materiálů bylo založeno několik složek*.⁹⁶ Na základě jeho udání byla zřízena operativní složka Józefa Szylera, který je ostatně jednou z jeho hlavních obětí. Szylar, sledovaný a perzekvovaný SB v rámci operace „Podzim 70“, odešel 8. července 1971 z Gdaňských loděnic *na základě vzájemné dohody* a v důsledku opustil i gdaňské vojvodství, usídlil se v Przeworsku a později v Mielci, kde byl rovněž sledován SB. Díky informacím „Bolka“ SB *zahájila práci ve věci* Jerzyho Górského, člena Stávkového výboru a Rady delegátů v prosinci 1970, ke kterému byla vedena složka s krycím jménem. „Demagog“. „Bolek“ ve svých zprávách věnoval mnoho prostoru osobě Henryka Lenarciaka, účastníka prosincového protestu a předsedy Úsekové rady Odborového svazu kovářů na úseku W-4 Gdaňských loděnic, kterého III. odbor Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku rozpracovával v rámci složek s krycím jménem „Kobra“ a „Len“, ale také „Archa“ a „Podzim 70“.

Dnes už víme, že „Bolek“ byl prospěšný při rozpracování takových osob, jako: Kazimierz Szoloch (rozpracováván v rámci složky s krycím jménem „Kazek“), Henryk Jagielski (rozpracováván v rámci složky s krycím jménem „W-4“), Jan Jasiński, Mieczysław Tolwał, Alfons Suszek, Jan Miotek (rozpracováván v rámci složky s krycím jménem „Sztabowiec“ – „Štábní“), Bogdan Opala, Czesław Michał Gawlik, Czesław Karpiński, Józef Animucki, Jan Górski, Jerzy Górski (rozpracováván v rámci evidenčního dotazníku s krycím jménem „Demagog“), Szczepan Chojnacki (rozpracováván v rámci evidenčního dotazníku s krycím jménem „Góral“ – „Horal“), Klaus Bartel, Ryszard Zajac, Maksymilian Szmuda, Jan Weprzędz, Zygmunt Borkowski a M. Zarzycki. TS „Bolek“ předával také drobné informace o svých nadřízených z úseku W-4 a o vedení Gdaňských loděnic (Władysławu Leśniewském, Mieczysławu Umińském a Stanisławu Żaczekovi).

Těžko dnes určit, jak dlouho byl „Bolek“ takto aktivní, ale fakt, že v říjnu 1972 získal byt, naznačuje, že ještě v té době si SB jeho práce velmi cenila. Zdá se však, že ruku v ruce s úspěchy SB při pacifikaci loděnic jeho aktivita slábla, neboť se i požadavky SB vůči agentům v loděnicích snižovaly. Jejich nárazové využívání k „uklidnění napjaté situace“ v podniku nebyly již tím hlavním. SB začala pečlivěji kontrolovat zprávy a agenturní informace, což bylo možné díky výraznému rozšíření sítě osobních informačních zdrojů, operativnosti rezidentů SB a používání operační techniky ve větším rozsahu.

Zároveň s těmito změnami narůstalo zklamání příslušníků SB z chování „Bolka“, který se na jednáních odborů v letech 1974–1976 začal kriticky vyjadřovat k situaci v loděnicích a ve státě. Psal o tom Marek Aftyka: *Po stabilizaci situace v loděnicích bylo lze sledovat jeho neochotu k další spolupráci s naším rezortem. Vysvětloval to nedostatkem času a tím, že se v podniku nic neděje. Požadoval také odměnu za předávané informace, které neměly větší operativní hodnotu. V rámci kontroly přes jiné informační zdroje bylo zjištěno, že se v jím předávaných informacích nejednou projevila snaha o představení vlastního názoru na věc jako názoru celé skupiny. Bylo rovněž zjištěno, že na konaných setkáních dosti často svévolně kritizoval administrativní, stranické a odborové vedení úseku*.⁹⁷ O rostoucí emancipaci

96 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdańsk, 21. 6. 1978, list 92.

97 Tamtéž, list 93.

Sławomir Cenckiewicz

L. Wałęsa svědčí i informace předaná TS s krycím jménem „Kolega“ 15. července 1974: *Dne 8. 7. 1974 v 9:15 h. na úseku W-4 (výrobní hale) proběhl rozhovor, který inicioval Lenarciak, jenž také uvedl, že odborové svazy v současných podmínkách nemohou uspět, protože se nezajímají o zlepšení života průměrných obyvatel země [...], následně Wałęsa řekl, že jedinou cestou je reorganizace odborů a zbavení se „rudých pavouků“ v řadách odborářů, kteří se jen snaží „využít situace a staví domy, mají luxusní auta a jezdí na dovolenou do zahraničí.“ V současných podmínkách není reorganizace možná, neboť ji nedovolí strana, ale situace, kdy možná bude, může nastat v důsledku nové stávky, a že nastane, je již jisté, protože není už rok od roku, ale měsíc po měsíci stále hůř, nefunkční zásobování, růst životních nákladů se blíží opakování situace z prosince [19]70, v tom případě by toho bylo třeba využít na vznik odborů po vzoru západních států, kde odbory pořádají účinné stávky, pokud jsou zaměstnanci utlačováni, a u nás je takový blahobyt, že mladí manželé bydlí samostatně kvůli nedostatku bytů, nejsou jesle ani školky, zbytečně dělají nábor mladých do strany, poněvadž její politika je utopie. Je třeba upozornit na pronikání SB do podniku a v případě rozhovoru s jejími zástupci je třeba všechno zapřít, protože kdyby to chtěli dokázat, museli by uvést informátora.*⁹⁸ Poručík Janusz Stachowiak, který vedl TS „Kolegu“, napsal ve shrnutí: *S Wałęsou byly mnohokrát vedeny rozhovory ve věci jeho nevhodného chování a výpovědí. Dosud však nepřinesly žádný výsledek.*⁹⁹

Potvrzení názoru por. Stachowiaka nacházíme také v poznámce mladšího inspektora III. odboru „A“ SB Marka Aftyky z roku 1978: *Po každém jeho (Wałęsa, pozn. aut.) vystoupení s ním byl veden rozhovor, během něhož mu byly vytykány nevhodné projevy, byl poučen, jak se má chovat, a varován, že pokud se bude taktó projevovat i nadále, bude propuštěn z podniku. Svá vystoupení vždy omlouval tím, že pokud se nebude jednoznačně vyjadřovat ve prospěch pracovníků, přijde o jejich důvěru a nebude vědět, co se v podniku děje, proto svá vystoupení považuje za správná. Mimo několikrát varování dne 11. 2. 1976, když dostal slovo na jednání odborů, nactiutřačně obvinil administrativní, stranické a odborové vedení úseku z nesprávného postupu. Za toto vystoupení jej ředitelství loděnice ke dni 30. 4. 1976 propustilo ze zaměstnání.*¹⁰⁰

Na svůj tehdejší postoj a okolnosti propuštění z loděnice vzpomíná sám L. Wałęsa: *Na bilančně-volebním zasedání jsem odborový svaz nazval svazem figurín, napadl jsem rozhodnutí o odevzdání nové lodi před termínem v rámci „plnění plánu“, po němž se ukázalo, že byl plán splněn jen naoko, protože pompézní odevzdání lodi o čtrnáct dní dříve mělo za následek tříměsíční opravy na vodě, jen proto, aby někdo dostal odznak na klopu. Vmetl jsem jim do tváře, že chybí řádná ekonomická rozvaha, práce je nelogická, vyčerpávající a hloupá. V návaznosti na situaci v zemi jsem konstatoval, že žádné změny, slíbené po prosinci 1970, nepřicházejí, urazi dělníků zůstávají neznámí. Ani já sám nevím, s kým pracuju, třeba se zločincem? Gierek nedodržel sliby, podvedl národ, dělá si, co chce, dělnické třídy se na názor neptá – tohle jsem tam řekl a celý sál po té poslední větě zatleskal. Křičel jsem u toho a byl rozčilený. Na konci projevu jsem si byl jistý, že jsem to přepískl. Mým záměrem bylo pronést na zasedání text, kterým bych*

98 Viz AIPN Gdaňsk, IPN Gd 003/16, sv. 4, Informacja TW ps. „Kolega“ przekazana por. J. Stachowiakowi, Gdaňsk, 15. 7. 1974, list 343.

99 Tamtéž, list 342d.

100 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdaňsk, 21. 6. 1978, list 93–94.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

získal podporu ustrašených dělníků, který by mi dal šanci na zvolení delegátem v podnikových volbách. [...] Byl jsem předvolán na vedení, kde už mě čekala SB. – Takže pane, ten projev stáhnete. Řekněme, že budete delegátem, ale řeknete to, co vám připravíme, nebo řeknete svoje? – Kdepak, pánové, svoje. I kdybyste mi to dali na papíře, tak si ty papíry na poslední chvíli vyměním. – Tak to onemocníte, nebo odjedete na dovolenou. Na konferenci být nemůžete! – Ne, pánové, přijdu, i kdybych měl horečku. – Tak si zavolali, vzali mě pod paždí, odvedli za bránu a byl konec. [...] Věděl jsem, že nemám šanci. A smířil jsem se s tím. Nepropustili mě hned, poslali mě na dovolenou. V únoru jsem byl pryč, ale platili mi do konce dubna 1976. V dubnu jsem dostal výpověď. Vyzvedl jsem si peníze a šel domů. Spoustu peněz jsem dostal, nějaké vyrovnání, či co, spousta toho byla.¹⁰¹

Wałęsův postoj vedl k jeho vyloučení z aktivní agenturní sítě 19. června 1976 z důvodu neochoty ke spolupráci.¹⁰² Osobní a pracovní složka „Bolka“ byla uložena v archivu Odboru „C“ Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku.¹⁰³

TS „Bolek“ měl během spolupráce (1970–1976) tři vedoucí důstojníky: kpt. Edwarda Graczyka, kpt. Henryka Rapczyńskiego a kpt. Zenona Ratkiewicze. První jmenovaný získal „Bolka“ pro spolupráci, jejímž účelem bylo získat přehled o aktivitách vedení Stávkového výboru a jiných osob nepřátelsky působících během prosincových událostí 1970 v Gdaňských loděnicích. V listopadu 2008 Graczyk vypověděl před prokurátorem z IPN: Já jsem v Gdaňsku pracoval v rámci III. odboru a předával jsem jim veškeré informace, které jsem získával od Lecha Wałęsy. [...] Během těchto setkání ode mě Lech Wałęsa dostával peníze. [...] V dokumentech, které jsem pořizoval, měl Lech Wałęsa přiřazené krycí jméno „Bolek“.¹⁰⁴ Graczyk v minulosti působil v pohraniční stráž (Wojska Ochrony Pogranicza) v Novém Sączu, později se stal důstojníkem II. odboru Vojvodského velitelství MO v Olštýně. V rámci pomoci byl spolu se skupinou šesti příslušníků SB (mj. spolu s kpt. H. Rapczyńským) oddelegován 14. prosince 1970 do Gdaňska, kde pobýval až do 31. července 1971. Dne 19. prosince 1970 Graczyk ve vazební věznici vykonal rozhovor se zadrženým členem Stávkového výboru L. Wałęsou. Pravděpodobně kpt. E. Graczyk vedl „Bolka“ během prvních tří měsíců spolupráce (od prosince 1970 do konce března 1971). Po kpt. Graczykovi převzal péči o „Bolka“ kpt. Henryk Rapczyński, taktéž příslušník SB v Olštýně, kde plnil funkci staršího inspektora III. odboru. Shromážděné dokumenty naznačují, že mohl vést „Bolka“ od dubna 1971 až do svého návratu do Olštýna 31. července 1971. V létě 1971 kontakt s „Bolkem“ převzal vedoucí operativní skupiny pro Gdaňské loděnice V. I. Lenina v rámci VI. skupiny III. odboru v Gdaňsku, kpt. Zenon Ratkiewicz. Právě on nejspíše vedl „Bolka“ po celou pozdější dobu jeho

101 WAŁĘSA, Lech, s. 76–77. Formální výpověď dostal L. Wałęsa 19. března 1976. Srov. Zakład Obsługi Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego – Dział Zlikwidowanych Jednostek Organizacyjnych, *Archiwum Gdańskich Zakładów Mechanizacji Budownictwa „ZREMB“*, Akta osobowe (Osobní spis) L. Wałęsy, Własnoręczny życiorys (Vlastní životopis) L. Wałęsy, Gdaňsk, 26. 3. 1976, nedatováno.

102 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdaňsk, 21. 6. 1978, list 94; AIPN Gdańsk, IPN Gd 00201/48, sv. 1, Evidenční karta E-14 ve věci Lecha Wałęsy, list 41–42; AIPN, IPN 00522/48, sv. 1, Evidenční karta E-14 ve věci Lecha Wałęsy, list 111–112.

103 AIPN, IPN 00552/48, sv. 1, Notatka służbowa młodszego inspektora Wydziału III „A“ KW MO w Gdańsku st. szer. M. Aftyki dotycząca przeglądu akt archiwalnych L. Wałęsy, Gdaňsk, 21. 6. 1978, list 94.

104 Srov. obsah protokolu: www.ipn.gov.pl/portal/pl/245/8505 (citováno k 28. 3. 2012).

Sławomir Cenckiewicz

spolupráce s SB, občas jej však zastupoval rezident SB v loděnicích, kpt. Józef Dąbek, krycím jménem „Madziar“, který od „Bolka“ získával informace přímo na území podniku. Mezi příslušníky, kteří spolupracovali s „Madziarem“ v kontaktech s „Bolkem“, byl v letech 1971–1972 také ppor. Janusz Stachowiak. Po letech se Stachowiak historikům vyznal: *Psal jsem „Bolkovu“ charakteristiku, kompletoval jsem „Bolkovy“ finanční náklady, výdaje z operativního fondu, které obdržel. Wałęsa vydělával něco přes tisíc zlotých, v prvních měsících za služby dostával dva tisíce měsíčně, tedy více než v loděnicích. Rozhovor o zahájení spolupráce vedl kpt. Edward Graczyk. Do místnosti během rozhovoru několikrát vešel také kpt. Henryk Rapczyński. Když Rapczyński poněkolikrát vyšel ven, začal se smát a říká, že ho máme, že svatosvatě přísahal, že bude spolupracovat.*¹⁰⁵ Z nám známých dokumentů vyplývá, že se alespoň jednoho setkání s „Bolkem“ (27. dubna 1971) účastnil také vedoucí VI. skupiny III. odboru Vojvodského velitelství MO v Gdaňsku, kpt. Czesław Wojtalik.

Všichni jmenovaní příslušníci SB pracovali v této elitní VI. skupině (jež se dříve jmenovala Skupina pro záležitosti průmyslu), v jejímž rámci vznikla operativní skupina pro Gdaňské loděnice V. I. Lenina, vedená kpt. Z. Ratkiewiczem. Hlavním úkolem skupiny byla „operativní ochrana“ průmyslu a v rámci ní zvláště rozpracovávání tzv. poprosincových živelů. VI. skupina vznikla nárazově v souvislosti s „prosinčovými událostmi“ a fungovala v rámci III. odboru v letech 1970–1973. Začátkem roku 1973 měla devatenáct operativních pracovníků (předtím jich bylo více než třicet), kterým velel kpt. C. Wojtalik. Podle vedení SB v Gdaňsku to byla nejen nejpočetnější, ale i *případově nejproblematictější* skupina. VI. skupina sledovala většinu osob, jež se objevily ve zprávách „Bolka“: H. Lenarcia (krycí jméno „Kobra“ – sledování vedl ppor. J. Stachowiak), K. Szołoch (krycí jméno „Kazek“ – složku vedl kpt. Z. Ratkiewicz), H. Jagielski (krycí jméno „W-4“ – složku vedl kpt. Eugeniusz Misztal), Sz. Chojnacki (krycí jméno „Góral“ – složku vedl kpt. E. Misztal) a J. Miotek (krycí jméno „Sztabowiec“ – složku vedl kpt. E. Misztal).¹⁰⁶

Závěr

Lech Wałęsa, legendární vůdce Mezipodnikového stávkového výboru, signatář srpnových dohod, představitel Nezávislého samosprávného odborového svazu Solidarita a konečně prezident demokratického Polska se již za svého života stal historickou osobností. Chvíle, kdy Wałęsa 31. srpna 1980 pronesl slavná slova: *Máme to nejdůležitější: naše nezávislé samosprávné odborové svazy. To je naše jistota pro budoucnost!*, patří mezi nejdůležitější momenty v dějinách Polska. Tehdejší události budou navždy spojeny s jeho jménem. V tomto smyslu se Wałęsa stal ikonou velkého Srpna 1980.

Wałęsova historická role však nemůže být omluvou pro specifickou „historickou imunitu“ (jak to formuloval Piotr Semka), která obklopuje jeho osobu. Žádná histo-

105 TW „Bolek“, dokumentární film Roberta Kaczmarka a Grzegorze Brauna z roku 2008 vyrobený televizní stanicí TVN; rozhovor Sławomira Cenckiewicze s Januszem Stachowiakem, Warszawa, květen 2008.

106 AIPN Gdańsk, IPN Gd 0046/350, sv. 7, Wykaz spraw założonych w Wydziale III na figurantów pogrudniowych, Gdańsk, 3. 4. 1971, list 12–14.

Lech Wałęsa jako tajný spolupracovník s krycím jménem „Bolek“

rická postava by neměla být na základě sebevětších zásluh vyňata z historiografické analýzy a objektivního hodnocení. Je totiž právem každého občana a zároveň povinností profesionálního historika poznat pravdu o každé z veřejně působících osob. Snad nejvíce to platí u osobností z národního pantheonu. V polských sporech o Wałęsovi se mísí jeho celosvětová sláva s *diskusí na téma národní historie a jejích hrdinů, jež je pro každou společnost nezbytná*.¹⁰⁷

Také sám Wałęsa mnohokrát demonstroval svůj postoj ke všem, kteří by snad chtěli zkoumat jeho minulost. Když se jej režisér Grzegorz Braun zeptal přímo na jeho kontakty s SB, Wałęsa roztrhal dokumenty, které mu Braun ukázal, a rázně je odmítl slovy: *Že vám není hanba, klást mi takovou otázku. Načež se vztyčeným ukazováčkem dodal: Ať vás ani jedinkrát nenapadne, že snad Wałęsa mohl někdy být na druhé straně, že Wałęsa mohl být agentem. Ta myšlenka je zločinem vůči mně*.¹⁰⁸ V jednom z novinových rozhovorů Wałęsa řekl o historících z IPN: *Píšou nesmysly, a to za peníze. Je to hanba! Nebyl jsem agentem. Až získám status poškozeného, nechám stáhnout knihy z prodeje a za ty pomluvy mi zaplatí vysoké odškodné*.¹⁰⁹ Po získání „statusu poškozeného“ však tyto výhrůžky nenaplnil. V reakci na informaci, že o něm historici z IPN připravují vědeckou publikaci, řekl: *Vím, že Cenckiewicz něco kuje. Jestli to nebude pravda, sejdem se u soudu*.¹¹⁰

Svou hrozbu však nikdy nesplnil, a to ani poté, kdy historikové zveřejnili nejdůležitější dokumenty k jeho případu potvrzující jeho kontakty s SB.¹¹¹ I přes veškeré hrozby a útoky ze strany politiků by historikové měli pátrat po pravdě a publikovat výsledky svých výzkumů.

Z polštiny přeložil Jan Jeništa.

107 SEMKA, Piotr: W kółko to samo... *Ozon*, 14. 9. 2005.

108 Jedná se o historickou reportáž Grzegorza Brauna *Plusy dodatnie-plusy ujemne – o tajnym współpracowniku ps. Bolek*, TVP 3, 2006.

109 Nigdy nie byłem agentem. Z Lechem Wałęsą rozmawia Małgorzata Czaczyło. *Życie Warszawy*, 8. 6. 2005.

110 Tamtéž.

111 CENCKIEWICZ, Sławomir – GONTARCZYK, Piotr: *SB a Lech Wałęsa. Przyczynek do biografii*; CENCKIEWICZ, Sławomir: *Sprawa Lecha Wałęsy*.

